

“Ik wil terug naar Nederland”

Monitoring van teruggekeerde gewortelde kinderen in Armenië

mr. M. Goeman
mr. M.A. Vegter
dr. A.E. Zijlstra
G.T. Bonhage-Talsma, MSc

“Ik wil terug naar Nederland”

Monitoring van teruggekeerde gewortelde kinderen in Armenië

mr. M. Goeman

mr. M.A. Vegter

dr. A.E. Zijlstra

G.T. Bonhage-Talsma, MSc

Alle rechten voorbehouden. Behoudens de door de Auteurswet 1912 gestelde uitzonderingen, mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd (waaronder begrepen het opslaan in een geautomatiseerd gegevensbestand) of openbaar gemaakt, op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Hoewel aan de totstandkoming van deze uitgave de uiterste zorg is besteed, aanvaarden de auteur(s), redacteur(en) en uitgever geen aansprakelijkheid voor eventuele fouten of onvolkomenheden.

© Defence for Children 2017

Inhoudsopgave

Inleiding	3
Terugkeer in cijfers	5
Regering monitort niet	6
Noodzaak monitoring in Armenië.....	6
Onderzoeksgroep	8
Werving onderzoeksgroep.....	8
Interviews	8
Onderzoeksresultaten	10
Inbewaringstelling en uitzetting vanuit Nederland naar Armenië	10
Gezondheid van de kinderen.....	16
Economische inbedding: zonder geld ben je niets.....	16
Woningen: slechte verwarming, geen wc of douche.....	18
Gezondheidszorg: niet toegankelijk zonder geld.....	22
Onderwijs en contact met leeftijdsgenoten	22
Gezinssamenstelling.....	26
Ouders als opvoeders	26
Niet thuis voelen in Armenië.....	28
Conclusie	34
Aanbevelingen	37
Colofon.....	40

Inleiding

Hoe gaat het met kinderen die na vijf jaar of langer verblijf in Nederland zijn uitgezet naar Armenië?

Dat is de hoofdvraag van een onderzoek uitgevoerd door het Onderzoeks- en Expertisecentrum voor Kinderen en Vreemdelingenrecht van de Rijksuniversiteit Groningen (hierna: Expertisecentrum) en kinderrechtenorganisatie Defence for Children. Van 20 tot en met 26 november 2016 hebben een jurist en een orthopedagoog zeven gezinnen bezocht die vanuit Nederland zijn uitgezet naar Armenië.

Op de Kinderrechtenhelpdesk van Defence for Children worden elk jaar honderden zaken juridisch ondersteund waarbij kinderen langer dan vijf jaar in Nederland zijn en geen verblijfsrecht hebben. In de drie jaar en vier maanden sinds de inwerkingtreding op 1 februari 2013 is aan 29 kinderen (en 73 gezinsleden) een vergunning verleend op basis van de Definitieve Regeling langdurig verblijvende kinderen (ook wel Kinderpardon), terwijl 1.530 mensen een aanvraag deden.¹ De toepassing van de criteria uit de Regeling blijkt in de loop van de tijd steeds strikter te zijn geworden. Van de 29 kinderen hebben 22 kinderen al in 2013 en 2014 een verblijfsvergunning gekregen. In de eerste helft van 2016 werd slechts één aanvraag op grond van de Regeling ingewilligd. Die vergunning werd verleend omdat het gezin niet uitzetbaar was.²

Gedwongen terugkeer van kinderen die geworteld zijn in de Nederlandse samenleving is veelal schadelijk voor hun ontwikkeling.³ Langdurig opgroeien in onzekerheid zonder perspectief is eveneens risicovol voor hun ontwikkeling. Kinderen weten niet of hun toekomst in Nederland ligt. Ze leven in angst om in detentie te worden geplaatst in de Gesloten Gezinsvoorziening in Zeist. Ook leven zij in angst om daarna uitgezet te worden naar een land dat zij soms niet meer kennen of waar zij nog nooit zijn geweest. Er zijn bij hulpverleners en juristen zorgen over de

1 Kamerstukken II, 2016/17, 19 637, nr. 2263. Zie ook: Ministerie van Veiligheid en Justitie, *Rapportage Vreemdelingenketen periode januari 2016-juni 2016*, 8 november 2016, p. 18.

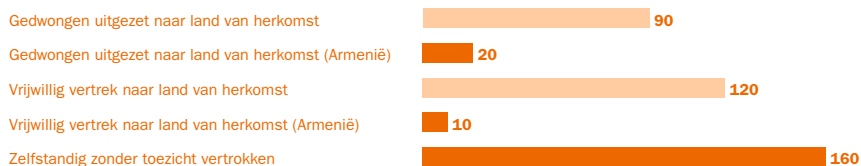
2 Bijlage 1 bij Kamerstukken II, 2016/17, 19 637, nr. 2263 (geanonimiseerde minuten). Raadpleegbaar via www.tweedekamer.nl. Zie m.n. minuut 14.

3 M.E. Kalverboer en. A.E. Zijlstra (2006). *De schade die kinderen oplopen als zij na langdurig verblijf in Nederland gedwongen worden uitgezet*, Rijksuniversiteit Groningen.

kwetsbaarheid van Armeense kinderen en de vaak slechte psychische gesteldheid van de kinderen en/of hun gezinsleden.⁴ Een aanzienlijk deel van de kinderen en hun gezinnen dat door de Kinderrechtenhelpdesk van Defence for Children wordt ondersteund, wordt bedreigd met uitzetting naar Armenië. Er is echter geen tot weinig informatie bekend over hoe die uitzettingen verlopen en wat de kinderen te wachten staat bij terugkeer. Zo is het onbekend hoe de ontwikkeling van teruggekeerde kinderen verloopt, of er na terugkeer woonruimte is, of de kinderen in Armenië naar school kunnen, of de ouders in het levensonderhoud van henzelf en hun kinderen kunnen voorzien en of er gezondheidszorg aanwezig is voor de gezinsleden die dat nodig hebben.

Terugkeer in cijfers

In 2015 zijn negentig kinderen gedwongen uitgezet naar hun land van herkomst, onder wie twintig kinderen naar Armenië.⁵ In 2015 werden 120 kinderen in vreemdelingenbewaring gesteld op grond van artikel 59 van de Vreemdelingenwet 2000 om daarna te worden uitgezet naar het land van herkomst of naar een ander land binnen de EU waar het gezin eerder asiël heeft aangevraagd. Sommigen werden echter weer vrijgelaten.⁶ Gemiddeld verblijven de kinderen een week in detentie. Ook vertrokken er zeventig gezinnen met 120 kinderen vrijwillig vanuit de vrijheidsbeperkende gezinslocaties naar hun land van herkomst. Daar ging in die gevallen geen vrijheidsberoving aan vooraf. Het betrof hier ook tien kinderen die naar Armenië zijn teruggekeerd. Daarnaast zijn er 160 kinderen 'zelfstandig zonder toezicht vertrokken'.⁷ Uit angst voor de detentie en uitzetting naar hun land van herkomst zijn deze gezinnen vaak ondergedoken.

4 Zie bijvoorbeeld: <http://www.volkskrant.nl/binnenland/golf-van-zelfmoordpogingen-onder-armeense-vluchtelingen~a3744693/>.

5 Brief ministerie Veiligheid en Justitie, d.d. 30 april 2016 ten behoeve van het Jaarbericht Kinderrechten 2016. De cijfers zijn afgerond op tientallen.

6 Twintig kinderen kwamen uit Armenië, twintig kinderen uit Nigeria, tien uit Servië, tien uit Afghanistan, tien uit Kosovo en tien uit Rusland. Bij de andere kinderen gaat het meestal om een uitzetting naar een ander Europees land op grond van de Dublin Verordening.

7 UNICEF Nederland en Defence for Children, *Jaarbericht Kinderrechten 2016*, p. 29.

Regering monitort niet

Er is weinig bekend over hoe het met de kinderen gaat die vanuit Nederland zijn uitgezet naar hun land van herkomst. Nederland monitort de kinderen die (met hun ouders) zijn uitgezet naar het land van herkomst niet. Op 1 november 2016 werd een motie ingediend door de ChristenUnie waarin de regering werd verzocht om inzichtelijk te maken hoe de belangen van kinderen in gezinnen en alleenstaande kinderen worden meegewogen in het terugkeerbeleid.⁸ Ook werd de regering verzocht door een onafhankelijke organisatie een evaluatie te laten uitvoeren van de situatie van kinderen na terugkeer. Deze motie haalde op 8 november 2016 echter geen meerderheid in de Tweede Kamer.⁹

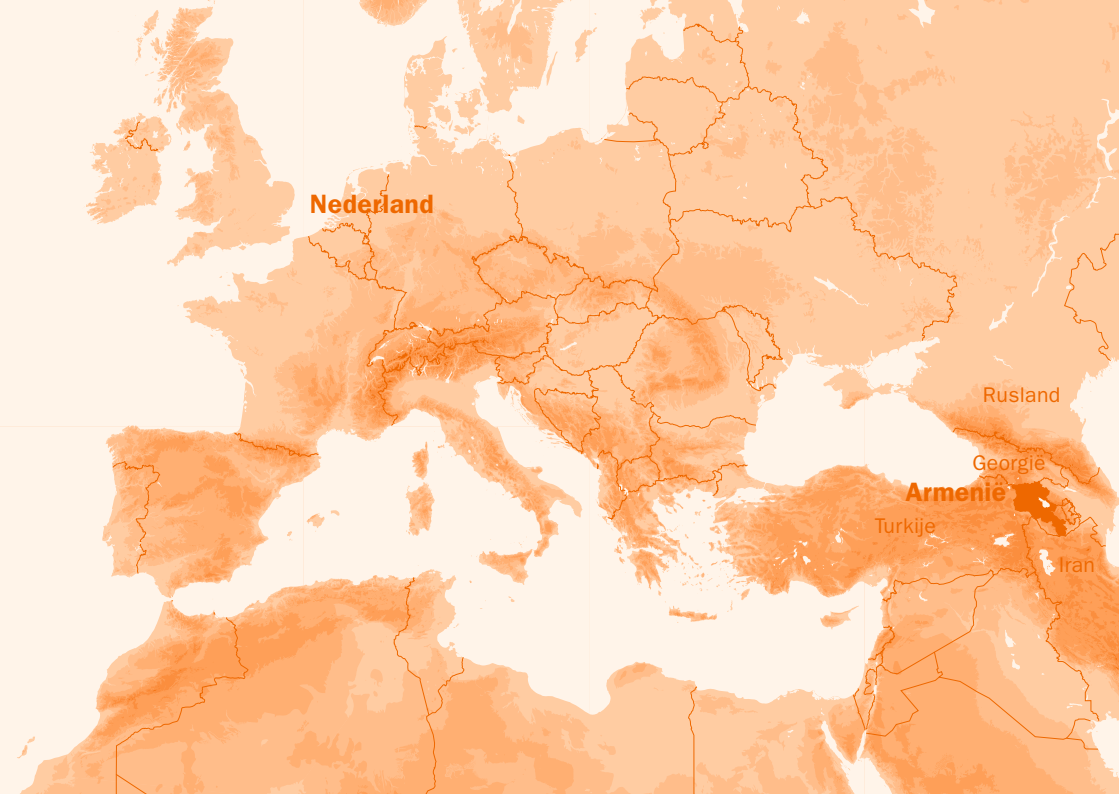
Noodzaak monitoring in Armenië

Defence for Children en het Expertisecentrum geven al sinds 2006 aan dat gedwongen uitzetting van kinderen die vijf jaar of langer in Nederland wonen schadelijk is voor hun ontwikkeling.¹⁰ Een gedwongen uitzetting na meer dan vijf jaar verblijf in Nederland is in strijd met artikel 3 (belang van het kind) en artikel 6 (recht op ontwikkeling) van het VN-Kinderrechtenverdrag. Om inzichtelijk te krijgen bij welke beslissing het belang van het kind gediend is in de migratieprocedure, is een individueel assessment vereist. Omdat gedwongen terugkeer een groot risico betekent voor de ontwikkeling van kinderen is het van belang inzicht te krijgen in hoe het met hen gaat na terugkeer en de factoren die bijdragen of juist afbreuk doen aan een duurzame terugkeer. Met de verkregen informatie kunnen gezinnen zo goed mogelijk worden ondersteund bij terugkeer en de hervestiging in het land van herkomst. Ook draagt een evaluatie van de situatie na terugkeer bij aan het inzicht dat wordt verkregen in de schade die kinderen kunnen oplopen door de terugkeer en hoe de ontwikkeling van kinderen beschermd had kunnen worden.

8 Kamerstukken nr. 2249 (19637). <https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/detail?id=2016Z20042&did=2016D41345>. De Raad van Europa had op 13 oktober 2016 een resolutie aangenomen om tot duurzame oplossingen te komen voor alleenstaande minderjarige vreemdelingen, gebaseerd op een onderzoek naar de belangen van het kind, zijn recht op veiligheid, bescherming en ontwikkeling en monitoringsprocedures.

9 Zie voor de stemmingsuitslag: <https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/stemmingsuitslagen/detail?id=2016P16741>.

10 M.E. Kalverboer en. A.E. Zijlstra (2006). *De schade die kinderen oplopen als zij na langdurig verblijf in Nederland gedwongen worden uitgezet*, Rijksuniversiteit Groningen.

*Er is weinig bekend over
hoe het gaat met de
kinderen die vanuit
Nederland zijn uitgezet
naar hun land van
herkomst.*

Onderzoeksgroep

In Armenië zijn zeven gezinnen bezocht met in totaal zeventien kinderen (elf jongens en zes meisjes). De kinderen zijn in de leeftijd van één tot achttien jaar. Drie kinderen zijn in de leeftijd van 0–6 jaar, acht in de leeftijd van 6–12 jaar en zes kinderen in de leeftijd van 12–18 jaar. Drie gezinnen hebben zeven jaar in Nederland gewoond, twee gezinnen zes jaar en twee gezinnen vijf jaar. Op het moment dat de gezinnen werden bezocht, was het twee tot dertien maanden geleden dat de gezinnen zijn teruggekeerd naar Armenië.

Werving onderzoeksgroep

Voor het werven van kinderen die teruggekeerd zijn naar Armenië is het bestand van de Kinderrechtenhelpdesk van Defence for Children gescreend op Armeense gezinnen met wie contact is geweest voor juridische ondersteuning en van wie bekend was dat ze waren uitgezet. Uit deze screening kwamen tien gezinnen naar voren. Via telefoonnummers van (één van de) gezinsleden of hun contactpersonen in Nederland is getracht contact met hen te leggen. Twee gezinnen waren volgens de contactpersoon in Nederland vanuit Armenië vertrokken naar Rusland en bleken in Rusland vervolgens niet meer traceerbaar. Twee andere gezinnen die waren uitgezet naar Armenië bleken daar niet meer te traceren. Met de overige zes gezinnen is contact gelegd. Aan hen is het doel en de context van het onderzoek uitgelegd en vervolgens de vraag voorgelegd of ze mee wilden werken aan dit onderzoek. Het zevende gezin is in een later stadium van het onderzoek geïnccludeerd, omdat dit gezin twee maanden voor de afnames van de interviews was uitgezet. De gezinnen zijn in november 2016 door twee onderzoekers in Armenië opgezocht en er zijn data verzameld door middel van semi-gestructureerde interviews, vragenlijsten, observatie en spel.

Interviews

Het voor dit onderzoek opgestelde interviewprotocol is gebaseerd op de Best Interest of the Child methode en het instrumentarium uit de studie

Monitoring Returned Minors.¹¹ Er zijn semi-gestructureerde interviews afgenomen bij ouders en kinderen. Er is zowel gezamenlijk als apart met ouders en kinderen gesproken. In het interview is informatie verzameld over de kwaliteit van de leefomgeving van het gezin in Armenië, hoe het met de ouders en de kinderen gaat, de mate van thuis voelen van het kind in Armenië en de economische en sociale inbedding. Daarnaast is het gezin bevraagd over de wijze waarop de terugkeer is verlopen en de mate van begeleiding voor en na terugkeer.

Tijdens de interviews is tevens gebruikgemaakt van non-verbale methodieken. Van de interviews zijn met toestemming van de gezinsleden geluidsopnames gemaakt. De interviews zijn na afloop getranscribeerd. Daar waar gezinsleden geen toestemming gaven voor een geluidsopname is na afloop van het interview een gespreksverslag geschreven door de onderzoeker. Tevens hebben de onderzoekers na elk interview hun observaties met betrekking tot de woonomgeving, de non-verbale communicatie en het gedrag van de geïnterviewden beschreven. In de beschrijving van de resultaten zijn quotes uit de interviews opgenomen. Om de anonimiteit van de gezinsleden te waarborgen, zijn leeftijdscategorieën gebruikt en zijn de gezinsnummers weggelaten.

De gezinnen die hebben meegewerkt aan het onderzoek deden dit op vrijwillige basis. Omdat de gezinnen gedwongen zijn teruggekeerd, betreft het een zeer kwetsbare doelgroep die aan medewerking aan het onderzoek hoop zou kunnen ontlenen op terugkeer naar Nederland. De onderzoekers hebben bij het benaderen van de gezinnen voorafgaand aan het onderzoek alsmede bij de start van het interview benadrukt dat dit onderzoek niet tot doel heeft om terugkeer te realiseren of ondersteuning daarbij te bieden. Vanwege de kwetsbaarheid van de gezinnen is hen nazorg aangeboden via een Armeense hulpverleningsorganisatie. Een aantal gezinnen heeft hiervan gebruikgemaakt. Een aantal gezinnen wilde hier geen gebruik van maken, omdat zij geen vertrouwen zeiden te hebben in Armeense mensen of organisaties. In het rapport zijn enkele foto's gebruikt van de geïnterviewde gezinnen, hiervoor is toestemming gegeven.

11 Het Expertisecentrum heeft in samenwerking met de HIT-foundation, Micado Migration, Nidos en lokale partners een monitor van teruggekeerde kinderen uitgevoerd. In het onderzoek, *Monitoring Returned Minors (2014)*, zijn 150 kinderen die zijn teruggekeerd naar Kosovo of Albanië bezocht. Zie hiervoor: <http://hitfoundation.eu/wp-content/uploads/2012/12/1.-Final-report-MRM-model-and-Toolkit.pdf>; Zevulun, D., Kalverboer, M. E., Zijlstra, A. E., Post, W. J., & Knorth, E. J. (2015). Returned migrant children in Kosovo and Albania: Assessing the quality of childrearing from a non-Western perspective. *Cross-Cultural Research*, 49(5), 489-521. [3]. Doi: 10.1177/1069397115608173

Onderzoeksresultaten

Inbewaringstelling en uitzetting vanuit Nederland naar Armenië

Alle gezinnen zijn in Nederland voorafgaand aan uitzetting vanuit een gezinslocatie naar een detentielocatie voor gezinnen in Zeist gebracht en van daaruit uitgezet naar Armenië. De kinderen verklaren dat een grote groep politieagenten (vaak tien personen of meer) hen vroeg in de ochtend kwam ophalen. De kinderen hebben dit als traumatisch ervaren. Ze kregen tien minuten de tijd om hun kleren aan te trekken en wat spullen te pakken. De rest van de spullen is nagezonden (tot een bepaald aantal kilo's). Een jongen zei hierover:

“Het vieze werk is mensen oppakken, maar het is niet de schuld van degene die je oppakt, want hij voert een opdracht uit. Het is de fout van degene die het besluit nam en de opdracht gaf.”

(jongen, 12–18 jaar)

Het was zeer overweldigend voor de gezinnen om een grote groep mensen (van wie de meesten in uniform) in hun kamer te hebben.

“Veel mensen, veel politieagenten. Ook één politieagent is soms genoeg om mensen bang te maken, maar er komt een groep mensen, 's ochtends vroeg.” (vader)

De uitzetting kwam voor de meeste gezinnen onverwacht, omdat zij dachten dat zij nog in een procedure zaten. Ze geven aan geen waarschuwing te hebben gehad. De negatieve beschikking in hun procedure was soms nog onderweg met de post. Ze kregen deze beschikking uitgereikt in detentie.

Na binnentreding door de vreemdelingenpolitie in de gezinslocatie mochten de mensen niet meer zonder toezicht naar het toilet en zij mochten niet meer bidden. Een kind moest haar muziekinstrument inleveren. Een moeder vertelt dat zij blauwe plekken op haar armen had als gevolg van de manier waarop zij werd opgepakt en dat ze aan haar haren werd getrokken. Een

andere moeder vertelt dat haar handen vast werden gebonden.

Enkele vaders vertellen dat zij door een groep agenten zijn weggedragen. Een moeder geeft aan dat ze een riem om haar buik kreeg waarmee men haar vasthield. Bij ouders is veel frustratie over de wijze waarop de inbewaringstelling heeft plaatsgevonden. Een vader denkt dat het een strategie is van de Dienst Terugkeer en Vertrek om angst te zaaien in de gezinslocatie, zodat andere mensen vrijwillig terug zullen keren.

“Ze doen dit om andere mensen bang te maken. Ze willen anderen laten nadenken, maar volgens mij moeten ze eerst aan de kinderen denken.” (vader)

Gezinnen voelden zich in Zeist beroofd van hun vrijheid en ervoeren een grote mate van stress vanwege de dreigende uitzetting.

“Het was stressvol. Het was niet leuk. We mochten er niet uit.” (meisje, 12–18 jaar)

“Die bewaring is echt heel erg. Heel erg.” (moeder)

Ouders noemen dat hun kinderen angstig en bang waren. Kinderen begrepen niet waarom ze opgesloten waren. Een enkele ouder ervoer een dusdanige mate van stress dat een aparte kamer met camerabewaking of een opname op een psychiatrische afdeling noodzakelijk werd geacht. Een moeder zegt over het detentiecentrum in Zeist:

“...the house, everything was good, but it was really a prison, really a prison.” (moeder)

“Als ik nou alleen was, maar dit is anders. Ik was met mijn familie, met mijn kinderen. En als ouders willen we niet dat deze slechte dingen kunnen gebeuren.” (vader)

Het personeel in de Gesloten Gezinsvoorziening in Zeist wordt over het algemeen aardig gevonden. De activiteiten voor de kinderen werden gewaardeerd, omdat het hen afleidde van de stress over de dreigende uitzetting. Bij één gezin hingen de werkjes die de kinderen hadden gemaakt in Zeist aan de muur in hun woning in Armenië. De kinderen waren zichtbaar trots op en gehecht aan de werkjes. Ze verbleven ten tijde van het onderzoek nog maar enkele dagen in het huis en de werkjes waren opgehangen. Het was één van de weinige bezittingen van de kinderen die ze vanuit Nederland mee hadden kunnen nemen naar Armenië.

De impact van de uitzetting op kinderen is groot. Enkele kinderen zijn meerdere keren en voor enkele dagen zonder voorbereiding gescheiden van één van de ouders, bijvoorbeeld omdat een ouder moest worden opgenomen vanwege psychische problemen. Kinderen begrepen dit niet en vroegen herhaaldelijk waar de andere ouder was. Bij een van de gezinnen is vader een week eerder uitgezet en werd het gezin na uitzetting van moeder en kinderen in Armenië weer herenigd. Kinderen zijn getuige geweest van fysiek ingrijpen tijdens uitzettingen. Ouders vonden het pijnlijk dat ze werden vastgepakt voor de ogen van hun kinderen. Kinderen hebben aan hun ouders gevraagd waarom mensen zo onaardig deden en waarom ze niet meer tijd kregen om hun spullen te pakken. Een moeder geeft aan dat haar kind (0–6 jaar) zegt bang te zijn voor Nederland, bang dat de politie hem weer meeneemt. Tijdens het bezoek van de onderzoekers verstopt hij zich voor hen, omdat zij uit Nederland afkomstig zijn. Een andere ouder vertelt dat één van haar kinderen (6–12 jaar) schrikt als er in hun huidige woning op de deur wordt geklopt. Zij krijgt dan grote ogen van angst en opent nooit de deur. Een meisje geeft aan:

“Gaan we zo daar zitten, worden we als crimineel behandeld. Ga ik naar de wc, zeggen ze de deur niet op slot. Ga ik naar de keuken, zeggen ze dit niet doen. We werden daar opgepakt en allemaal met wapens en met lichten. Ik was zo geschrokken dat ik daarna dagenlang niet heb geslapen. Ik schrok elke dag wakker, ik heb nachten niet

geslapen, omdat ik bang was dat ze weer zouden komen. Dat er weer iets zou gebeuren. Ik had,...ik was zo bang....” (meisje, 12–18 jaar)

De kinderen en hun ouders konden geen afscheid nemen van vrienden en klasgenoten. Vriendinnen van een meisje hebben haar kaartjes geschreven en tekeningen gestuurd toen ze in Zeist zat. Deze werden door haar mentor gebracht. Het meisje vindt het moeilijk om deze te lezen en bekijkt ze niet.

“Ik kon niet afscheid nemen, dat was ook pijnlijk. Gewoon opeens weg. Dat is heel moeilijk gewoon, echt heel moeilijk.” (moeder)

In het vliegtuig naar Armenië gingen zes tot elf mensen mee (Koninklijke Marechaussee, Dienst Terugkeer en Vertrek en een organisatie waar de mensen de naam niet meer van wisten). Hierdoor voelde een moeder zich net een terrorist. Ze geeft aan dat de autoriteiten bij de douane in Armenië haar bevroegen over deze begeleiding. Enkele gezinnen geven aan dat ze een bedrag tussen de 50 en 100 euro meekregen waar ze de eerste dagen eten van konden kopen. Een kind omschrijft de terugkeerperiode als volgt:

“Fucked up.” (jongen, 12–18 jaar)

Voor een moeder was een medische overdracht geregeld met een psychiater om onder andere moeder op te vangen bij aankomst op het vliegveld. Moeder voelde zich voorafgaand aan en tijdens de uitzetting ziek. De ouders hebben verteld dat de moeder op de luchthaven apart werd genomen, gearresteerd en gescheiden werd van haar man en kinderen. De politie in Armenië liet weten dat de overdracht aan de psychiater niet zou doorgaan. Op de luchthaven werd moeder apart genomen, gearresteerd en gescheiden van haar man en kinderen. Ouders geven aan dat in Nederland door de Dienst Terugkeer en Vertrek (DT&V) gezegd was dat ze terug zou kunnen naar Nederland als er problemen ontstonden bij aankomst op de luchthaven. Moeder en vader hebben de medewerker op de luchthaven in Yerevan gesmeekt om iets te doen en op te treden. Ouders vertellen dat de medewerker van de DT&V contact heeft opgenomen met de Immigratie- en

Naturalisatiedienst in Nederland, maar het bleek niet meer mogelijk om iets voor de vrouw te doen. Zij werd meegenomen door de politie en is twee dagen vastgehouden. Er is tijdens en na haar vrijlating geen contact meer geweest met de psychiatrische instelling en er is geen contact geweest met de Nederlandse autoriteiten.

De kinderen hebben adviezen voor de autoriteiten die zich bezighouden met de terugkeer van gezinnen.

“Is het nodig dat er vier mensen je uit je bed lichten? Kan dit niet met minder mensen?” Een ander kind wil graag tegen de mensen van de immigratieautoriteiten zeggen: “Als je mensen terugstuurt, moet je er eerst zelf maar gaan kijken. Kom hier maar heen en kijk. Wil jij hier wonen?! Nee, jij zit lekker in Nederland in je huis en je stuurt ons terug naar hier!” (meisje, 12–18 jaar)

“Die mensen konden beter voor ons zorgen. Even eerst dat te weten komen of er wel een huis is of er wel plaats is of dat voor ons regelen dat we tenminste niet in zo’n plek zouden terechtkomen.” (meisje, 12–18 jaar)

“Als een vluchteling na twee maanden terug moet, oké, maar na lange tijd? Waarom? Waarom iemand hoop geven? Beter zeg je vanaf het begin nee. Ten minste wordt de vluchteling dan niet boos op je. Je wilt iets bereiken in je leven en dan moet je weg. Waarom?!”

(jongen, 12–18 jaar)

Gezondheid van de kinderen

Veel kinderen hebben psychische klachten na terugkeer. Ze zijn somber, boos, hebben verminderde eetlust of eetproblemen, ze hebben moeite met slapen, ze zijn moe en hebben hoofd- en buikpijn. De psychosomatische klachten hebben bij twee kinderen geleid tot opname in een ziekenhuis. Een kind heeft zelfmoordgedachten. Ook de jonge kinderen klagen over buikpijn, nervositeit en boosheid.

Een moeder geeft aan dat haar kinderen bang zijn in het donker. Andere kinderen plassen sinds de terugkeer weer in hun broek of in bed. Een kind van zeven jaar wil weer door zijn moeder gevoerd worden en weigert zelf te eten. Een aantal kinderen eet slecht en geeft aan geen eetlust te hebben. Ook vinden deze kinderen het eten in Armenië niet lekker.

Sommige van deze kinderen kampten in Nederland met psychische klachten. Deze kinderen geven aan dat het sinds de terugkeer slechter met hen gaat. Ze voelen dat ze anders zijn en zij voelen zich Nederlands. De meeste oudere kinderen piekeren veel.

“Geef me een mes en ik stop ‘m in mijn buik. Ik ben niet bang. Ik kan er niet meer tegen (...) Ik heb nu ook veel liever dat ik dood zou gaan dan... als het aan mij zou liggen zou ik nu ook van een brug gaan springen, want ik ben het echt zat. Ik houd het echt niet meer vol hier.”
(meisje, 12–18 jaar)

Economische inbedding: zonder geld ben je niets

Alle gezinnen ervaren zorgen met betrekking tot hun financiën. Er is geen tot weinig werk en alles kost geld, vertellen ze. Zo is er geen verzekering of recht op gezondheidszorg. Het onderwijs is wel gratis, maar vaak hebben de kinderen bijles nodig vanwege hun taalachterstand. Omdat de gezinnen hiervoor geen geld hebben, gaat een aantal kinderen niet naar school.

“For papers, for army, for doctors, for pregnancy, for ziekenhuis, for everything you must struggle. You must struggle. For us it is like struggle in the jungle.” (moeder)

Enkele ouders hebben incidenteel werk. Zo heeft een ouder in de zomerperiode in de landbouw gewerkt, maakt een andere ouder accessoires die verkocht worden en probeert weer een andere ouder via internet een bedrijf op te zetten. Hij maakt daarbij gebruik van zijn Nederlandse netwerk. De lonen liggen laag. Sommige ouders geven aan dat ze ongeveer zeven à acht euro betaald krijgen voor een dag werken. Soms wordt er uitbetaald in etenswaren. Een ander gezin wordt financieel ondersteund door hun netwerk in Nederland. Een weduwe en haar kinderen krijgen in Armenië ongeveer 100 euro per maand van de overheid om van te leven. Een familielid van een ander gezin verdient rond de 120 euro per maand, wat hij deelt met het gezin dat bij hem inwoont. Vijftig euro daarvan is nodig voor water en elektra. Er blijft zodoende weinig geld over voor eten. Sommige gezinnen kunnen gratis inwonen bij familie of wonen in een appartement of caravan van mensen die tijdelijk zijn geëmigreerd. Het is vaak onduidelijk hoe lang ze daar kunnen blijven. Een jongen kreeg het aanbod om zeven uur hout te hakken voor elf euro.

Gezinnen hebben zorgen over de vraag of er genoeg te eten is. Het geld dat er is, is niet voldoende om van te leven. De huur die mensen moeten betalen voor het huis varieert. Een gezin gaf aan ongeveer tachtig euro per maand kwijt te zijn. Een andere ouder geeft aan dat de salarissen laag zijn en de werkloosheid hoog en dat mensen hierdoor slecht kunnen rondkomen. Vanwege de beperkte financiële middelen proberen gezinnen kosten te besparen. Een gezin probeert te besparen op gas en licht. Als het donker wordt, gaan ze naar bed en doen ze de lichten uit.

Een vader geeft aan dat hij gebruik wilde maken van kredieten die met Nederlands geld in Armenië worden verstrekt aan teruggekeerde asielzoekers om een bedrijfje op te zetten. Tegen hem werd gezegd dat hij volgend jaar terug moest komen. Omdat er veel mensen waren uitgezet, was het geld op. Sommige ouders willen een opleiding volgen om hun kennis van de taal te verbeteren of zoeken contact met onderwijsinstellingen. Twee kinderen vertellen dat ze werken voor geld. Zo heeft een jongen (elf jaar) in de zomerperiode drie maanden lang op het land gewerkt. Ook vertelt hij dat hij soms niet naar school ging om in plaats daarvan te kunnen werken. In het gezin waar thuis accessoires gemaakt worden, helpen de kinderen na schooltijd mee met deelklussen in het productieproces. In een ander gezin werkt vader via internet. De andere gezinnen hebben nog geen werk kunnen vinden.

De gezinnen kunnen nieuwe kleding niet betalen en dragen nog wat ze uit Nederland hebben meegenomen. Sommige kinderen hebben alleen zomerkleding en weten niet hoe ze aan winterkleding moeten komen. In de winter kan het 's nachts -20°C tot -30°C worden, geeft een ouder aan. Overdag is het ook beneden het vriespunt. Sommige ouders en kinderen blijven daarom vooral thuis rond een klein kacheltje zitten.

Sommige kinderen moeten wennen aan het eten in Armenië. Fruit en groenten zijn niet het hele jaar voorradig. Door diverse gezinnen wordt aangegeven dat er vaak 'soep' en 'patatten' worden gegeten. Sommige kinderen krijgen 's ochtends geen ontbijt en krijgen op school hun eerste maaltijd bij de lunch.

“Soms zeggen ze in de supermarkt: ‘Mama ik wil een hamburger’. Ik zeg dat ik dat niet kan kopen. Ik kan het echt niet kopen.” (moeder)

Woningen: slechte verwarming, geen wc of douche

De kwaliteit van de woningen van de gezinnen is verschillend. Woonruimten van gezinnen variëren van een flat in Yerevan tot een caravan op het platteland. Sommige woonruimten zijn gemeubileerd en sommige kinderen slapen op de bank omdat er onvoldoende bedden zijn. De gezinnen zijn vaak meerdere keren verhuisd sinds de uitzetting naar Armenië. Verschillende gezinnen hebben beperkte sanitaire voorzieningen. Ze hebben geen douche of stromend water en een put in de tuin als toilet.

Verschillende huizen hebben geen of onvoldoende verwarming, terwijl temperaturen van -20°C niet ongebruikelijk zijn in de winter. Zo woont één gezin in een huis met een zeer klein kacheltje dat onvoldoende capaciteit heeft om de ruimte te verwarmen. Het is koud in huis en om kosten te besparen en het warm genoeg te hebben gaan moeder en kinderen om 18 uur naar bed. Gezinnen hebben beperkte woonruimte en gezinsleden slapen bij elkaar op een kamer, soms zelfs bij elkaar in bed. Daardoor is er weinig privacy.

De onderzoekers omschrijven enkele woningen:

Het gezin bewoont de voormalige woonkamer met z'n drieën. Er staat een tweepersoonsbed, waarin moeder en een kind slapen. Het andere kind slaapt daarnaast op een matras op de grond. De kamer is sober ingericht. Er hangt niets aan de muren, er is geen tv. Er staan een bank en enkele stoelen die hard zitten. Ze hebben geen zitting, maar bestaan uit hout met een stofje erover. In het midden van de kamer staat een houtkachel en de pijp van de kachel loopt provisorisch door de kamer. Er staat een kastje met een schaakspel erop. Naast het bed staat een nachtkastje met daarop een icoon van Jezus. Verder is de ruimte leeg. Het toilet bevindt zich in een hokje in de tuin en bestaat uit een gat in de grond met een provisorische wc-pot erboven. Er is daar geen verwarming of licht.

Het gezin woont in een leegstaand huis dat te koop staat. Ze bewonen een kamer waarin twee eenpersoonsbedden staan. Een van de bedden fungeert tevens als bank. Er staan vier stoelen in de kamer, waarvan een aantal geen volwassene kan dragen. Naast de kast staat een gevulde emmer waaruit moeder een kopje water haalt. In de woning is geen stromend water aanwezig. Er staat verder een bureau, waaraan een van de kinderen zit te knutselen. Achter haar staat een kachelkje, dat enige warmte geeft. Daarnaast staat een gasfles met een theeketel. De muren zijn kaal en vol vlekken. Het behang hangt op sommige plekken van de muren. In een hoek zitten vochtvlekken en schimmel op de muur. De vloer is versleten en tussen de bedden ligt een kleedje. Op de zittingen van de stoelen ligt een los stukje vloerkleed. Vanuit de kamer komt men via een schuifdeur in een aangrenzende kamer. Hier staat enkel een teiltje met een paar spullen erin en een emmertje met aardappelen en uien. Het teiltje fungeert als bad. Moeder kookt water en vermengt dit met koud water waarna men zich kan wassen. Het toilet is buiten en bestaat uit een gat waarboven men hurkt. Er is daar geen verwarming of licht.

Het gezin woont in een caravan. Achter de caravan is een veldje waarop men groente verbouwt. Hier staat ook een wc (waarop je moet hurken). 's Nachts maakt het gezin hier geen gebruik van, maar gebruiken ze een emmer in de caravan. Achter de caravan is een douche gemaakt, die in de zomer wordt gebruikt. In de winter doucht men bij de burens. Er is een afdakje voor de caravan. In de caravan is het klein en ruikt het sterk naar vuur, mogelijk door het verwarmingselement dat ook wordt gebruikt om op te koken. Onder de caravan zitten volgens de kinderen in de zomer slangen. In de caravan staan een keukenblokje, een paar kastjes, een bank, een

tafel, stoelen en een tv. Achter een gordijn is de slaapkamer. Moeder en het jongste kind slapen in een bed, de andere twee kinderen slapen samen in het andere bed. Er staat een elektrisch kachelletje. Ondanks dit kachelletje is het tijdens het gesprek met de kinderen zo koud dat de onderzoekers hun jas aantrekken.

In de woning is geen stromend water aanwezig.

Gezondheidszorg: niet toegankelijk zonder geld

De gezondheidszorg in Armenië is niet toegankelijk zonder geld. Een moeder moet eigenlijk geopereerd worden, maar daarvoor is geen geld. Een meisje draagt nog een beugel uit Nederland, maar er is geen geld voor de orthodontist. Er is ook geen geld om de beugel te laten verwijderen. Het meisje gebruikt de elastiekjes steeds opnieuw.

“Moet zo blijven tot een dokter het uit kan doen.....Ik weet wel dat ik elastiekjes in moet doen enzo, maar ja, dat gaat niet.” Interviewer: “Maar die heb je niet meer?” Kind: “Nee, alleen een paar die ik de hele tijd gebruik.” (meisje, 12–18 jaar)

In een ander gezin waren de kinderen de eerste winter na terugkeer ziek. Moeder gaf de kinderen toen medicatie die zij nog had uit Nederland, waarna zij opknapten. Nu is er alleen nog kinderparacetamol in huis. Er is geen geld voor nieuwe medicatie. Sommige andere kinderen geven ook aan dat ze medicatie uit Nederland mee hebben genomen en dat het nu op is. Een jongere geeft aan dat ze in Nederland medicatie voor ADHD gebruikte, maar na terugkeer is gestopt omdat de medicijnen in Armenië duur zijn en ADHD in Armenië geen erkende aandoening is. Een ouder geeft aan een specialist te zoeken voor de behandeling van zijn zoon, maar dat het moeilijk is een specialist te vinden. Zijn zoon is in Nederland gediagnostiseerd met een psychiatrische stoornis en heeft behandeling nodig. Het betreft een stoornis die in Armenië niet wordt erkend volgens de ouders.

De psychiaters in Armenië worden niet vertrouwd en over psychiatrische ziekenhuizen zegt men dat mensen daar in een gekkenhuis belanden. Sommige kinderen en ouders hebben in Nederland een of meer suïcidepogingen ondernomen. In Nederland kregen de meeste gezinnen psychologische hulp. Deze hulp en medicijnen kunnen de mensen in Armenië niet betalen. Een moeder vertelt dat zij in Armenië alle scherpe voorwerpen verstopt voor haar kind, uit angst dat zij haarzelf iets aandoet.

Onderwijs en contact met leeftijdsgenoten

Van de veertien kinderen in de schoolgaande leeftijd gaan er vier niet naar school in Armenië. Voor twee kinderen kon geen geschikte school gevonden

worden, één kind wil niet omdat hij in Nederland naar school wil en een ander kind werd door school naar huis gestuurd omdat er bijlessen nodig zijn die niet betaald kunnen worden. Lezen en schrijven in het Armeens is een probleem. Het onderwijs is in beginsel gratis, maar er zijn bijlessen nodig en dat kunnen ouders niet bekostigen. Verschillende kinderen zaten in Nederland in een havo/vwo klas of hadden hun middelbareschooldiploma al behaald. Een jongere geeft aan dat hij hard werkte op school, maar dat zijn inspanningen voor niets bleken te zijn omdat hij zijn opleiding niet kon afronden.

De kleine kinderen gaan over het algemeen graag naar school. Vanaf zes jaar gaan de kinderen in Armenië naar de basisschool. Enkele jongere kinderen gaan naar een crèche.

Een meisje vertelt dat de Armeense taal heel lastig is voor haar en dat ze veel huiswerk mee krijgt. Tot 's avonds laat werkt ze aan haar huiswerk. Engels is voor de meeste kinderen makkelijker dan voor hun klasgenoten. Kinderen geven aan dat docenten soms schreeuwen tegen de kinderen. Een kind geeft aan dat de docent ook slaat. Ze vinden dit schokkend, omdat zij dit in Nederland niet gewend waren. De kinderen zitten vaak in de klas met jongere klasgenootjes omdat zij nog niet het taalniveau hebben van hun leeftijdsgenoten en daardoor in lagere klassen instromen. Dit bemoeilijkt de aansluiting met leeftijdsgenootjes en het opbouwen van vriendschappen. Kinderen spreken hier met boosheid en onbegrip over. Het onderwijs in Armenië kent geen onderscheid in niveaus.

“Als je goed leert of slecht leert, doe je gewoon hetzelfde boek en dan is het examen ook gewoon allebei hetzelfde.” (meisje, 12–18 jaar)

De contacten met leeftijdsgenoten verlopen stroef. De meeste kinderen hebben geen vrienden in Armenië. Sommige kinderen geven aan dat zij worden gepest. Een jongen geeft aan dat hij drie tot vier keer per week zijn eten weg moet geven aan klasgenoten, omdat ze het uit zijn tas pakken als hij het hen niet geeft. Hij wordt ook uitgescholden en hij wordt niet uitgekozen met gymnastiek. Kinderen ondervinden moeite om vriendschappen met andere kinderen te sluiten en voelen zich buitengesloten. Enkele kinderen geven aan vrienden te hebben. Met name de oudere

kinderen worden uitgelachen om hun kleren en ze kunnen niet meedoen met activiteiten omdat er geen geld is. Enkele kinderen geven aan dat het goed zou zijn om in contact te komen met andere teruggekeerde kinderen en gezinnen in Armenië.

“Of dat ze naar de kantine gaan en dan heb ik geen geld. En dan ga ik niet mee en dan zeg ik dat ik geen honger heb, terwijl mijn buik knort als een gek.” (meisje, 12–18 jaar)

“Scheldwoorden zeggen ze.” (jongen, 6–12 jaar)

Kind: *“Die kinderen zijn echt zo irritant”(jongen, 6–12 jaar),*
Onderzoeker: *“Waarom zijn de kinderen irritant?”*
Kind: *“Omdat ze me slaan.” (jongen, 6–12 jaar)*

“Ik vind het zwaar op school. Daar pesten ze me iedere dag. Maar gelukkig kan ik sneller rennen dan hun.”

(jongen, 6–12 jaar)

Eén kind zit op voetbal. Een recent teruggekeerde ouder geeft aan dat de kinderen een hobby mogen kiezen wanneer ze orde op zaken hebben gesteld. De andere kinderen geven aan dat er geen geld is voor hobby's.

De meeste kinderen gaan niet na schooltijd met klasgenoten mee, terwijl zij dit in Nederland wel gewend waren. Gezinsleden geven aan dat het in Armenië niet gebruikelijk is om na schooltijd af te spreken, omdat er veel huiswerk wordt gegeven. Het netwerk van de kinderen is beperkt. Soms zijn er familieleden.

Sommige oudere jongens moeten het leger in omdat er een dienstplicht is in Armenië. Gedurende die dienstplicht zullen zij waarschijnlijk worden gestationeerd in de grensregio met Azerbeidzjan waar een gewapend conflict gaande is. Ouders en kinderen maken zich zorgen over deze dreiging.

Gezinssamenstelling

Vier van de zeven gezinnen zijn eenoudergezinnen. In drie van de vier gevallen was het gezin in Nederland nog samen, maar is de vader of de moeder verdwenen na terugkeer of zijn de ouders gescheiden. In twee van die gezinnen geeft de ouder die bij de kinderen is gebleven aan dat een toename van psychische klachten van de andere ouder de oorzaak is van het uiteenvallen van het gezin. Soms is één van de ouders verdwenen en is het niet duidelijk waar hij of zij is. In één gezin speelde verslaving van de vertrokken ouder een rol. Twee ouders hebben na terugkeer problemen gehad met de politie. Twee vrouwen waren zwanger ten tijde van het onderzoek. Zij waren dat al voordat zij werden uitgezet.

Ouders als opvoeders

Een groot aantal ouders kampt met psychische klachten en is daardoor verminderd beschikbaar voor de kinderen. De ouders zijn vaak depressief en slapen slecht. Eén kind geeft aan dat zijn vader overdag veel op bed ligt. Alleenstaande ouders hebben verdriet, omdat hun partner niet meer bij hen woont. Ze hebben veel zorgen over woonruimte, gebrek aan eten en het ontbreken van toekomstperspectief voor henzelf en de kinderen.

De kinderen en hun ouders leven vaak een geïsoleerd bestaan en hebben weinig tot geen contact met hun omgeving. De ouders en kinderen voelen zich vaak niet veilig. Ouders vinden het moeilijk om hun eigen angsten te verbergen voor hun kinderen.

“What problems we have before, still here, and new problems added.”
(vader)

Ouders ervaren opvoedproblemen, omdat de gezinsleden veel op elkaars lip zitten, er veel stress is en er een depressieve stemming heerst. Er is veel irritatie en er ontstaan ruzies. Een vader geeft aan te vrezen dat hun autoriteit als ouders bij hun kinderen weg is door de uitzetting.

“De kinderen denken misschien: ‘Wat heeft mijn vader gedaan, of mijn moeder dat ze geen verblijfsvergunning hebben gekregen?’. Misschien denken ze dat ze een slechte vader hebben, of een niet zo slimme. Hij heeft niet zijn best gedaan. De situatie is niet goed voor onze autoriteit als ouder.” (vader)

Eén gezin maakt een hechte indruk. Ondanks de spanningen die zij hebben, lukt het die ouders om emotioneel beschikbaar te zijn voor hun kinderen, met ze te spelen, te wandelen en te dansen. Veel ouders staan er echter alleen voor en velen van hen worden in beslag genomen door hun psychische klachten, waardoor ze geen ruimte hebben om leuke activiteiten met de kinderen te ondernemen en passend op de emotionele behoeften van de kinderen te reageren.

De meeste ouders willen terug naar Nederland. Ze maken zich zorgen over de vraag of ze in Armenië de kinderen te eten kunnen blijven geven en woonruimte kunnen blijven bieden. Sommige gezinnen verhuizen frequent, mede om mensen te ontlopen met wie de ouders problemen hebben.

De ouders focussen op de zorg voor hun kinderen, de noodzaak om voldoende eten op tafel te krijgen en hun woning. De meeste ouders hadden ambities toen zij in Nederland waren. Zij wilden graag lerares worden of journalist, naaister of grafisch vormgever. Dit zien de meesten niet meer als haalbare doelen in Armenië. Eén ouder probeert verder te gaan met zijn werk.

“Ik ben naaister, maar ik had altijd gedroomd om ontwerpster te worden. Dat was voor mij het allermoeilijkste voor mijzelf. Klaar met dromen.” (moeder)

Niet thuis voelen in Armenië

Vrijwel geen enkel kind voelt zich thuis in Armenië. Ze missen Nederland en willen terug. Als reden geven ze aan dat het leven in Nederland makkelijk was en in Armenië moeilijk. Ze vonden het vervelend dat ze terug moesten naar Armenië. De meeste kinderen en ouders willen terug naar Nederland vanwege de school, vrienden en vriendinnen en de gezondheidszorg. Ook willen ze terug vanwege het feit dat er voldoende eten was en omdat ze zich in Armenië niet veilig voelen en in Nederland wel. De oudere kinderen kunnen zich niet goed redden in het Armeens of Russisch, omdat ze deze taal niet kunnen lezen of schrijven. De kinderen uit één gezin die te kennen gaven niet de wens te hebben om terug te keren naar Nederland, zijn boos op Nederland en voelen zich door Nederland in de steek gelaten.

“Al zouden mensen in Nederland me binnenhalen als een koning – dan nog zou ik niet gaan. Want het slechte gevoel dat ik aan de situatie heb overgehouden, is het niet waard om in Nederland te blijven. Het systeem is dom. Je wilt iets bereiken in je leven en dan moet je weg. Waarom?” (jongen, 12–18 jaar)

De kinderen vinden het lastig om aan te geven wat er leuk is aan Armenië.

“Ik ben van top tot teen Nederlands en dat weet iedereen.” (meisje, 12–18 jaar)

“Alles is gewoon niet fijn hier.” (jongen, 12–18 jaar)

Een meisje geeft aan dat ze het leuk vindt dat ze bij de gymles op school in Armenië eventueel in haar gewone kleding mag sporten. In Nederland kreeg

zij een boete van 10 cent als ze geen sportkleding bij zich had. Sommige kinderen vinden het wel fijn dat ze familieleden weer zien.

“Ik was wel blij mijn opa en oma te zien, maar ja. (zucht) Ik had veel liever dat ik hun niet had gezien maar beter leven had, dat ik niet zo'n rotleven had.” (meisje, 12–18 jaar)

“Ik ga gewoon naar school, ik kom terug, ik maak huiswerk en ik ga weer slapen.” (meisje, 12–18 jaar)

Kinderen in de puberleeftijd hebben het extra zwaar om zich thuis te voelen in Armenië. Ze voelen zich anders, meer westers en ze zijn gewend aan de Nederlandse omgangsvormen. Ze zijn vrijer opgevoed dan hun leeftijdsgenoten in Armenië. Dit belemmert hen in het aangaan van vriendschappen en maakt het voor hen moeilijk om geaccepteerd worden. Zo is het in Armenië ongebruikelijk dat een meisje contact heeft (bijvoorbeeld via WhatsApp berichten) met jongens. De meisjes geven aan dat ze weinig rechten hebben in Armenië en dat er vooral van hen wordt verwacht dat zij trouwen en later het huishouden gaan doen. Een meisje vertelde dat zij vaak door jongens wordt aangesproken, omdat zij denken dat zij wel seksueel actief zal zijn omdat zij in Nederland heeft gewoond en daar naar hun veronderstelling ook seksueel actief zal zijn geweest.

Een meisje geeft aan dat haar familie haar in de gaten houdt en dat die familieleden haar te vrij vinden. Ze noemen haar een hoer en schelden haar uit. Familieleden zeggen tegen haar dat de familie-eer door haar is aangetast, omdat ze handelt naar de westerse omgangsvormen. Het meisje wordt door die familieleden geslagen. Ze geeft aan dat dit gebruikelijk is in Armenië. Professionele steun ontvangt ze niet. Zij geeft aan dat haar familie negatief over haar praat:

“Mijn familie zegt: ‘Jij hebt onze naam op de grond gegooid. Waarom gedraag je je zo? Dat is echt niet goed van je. We hadden liever gehad dat je dood was, dan dat je je zo hebt gedragen.’ Ze schamen zich voor me.” (meisje 12–18 jaar)

In Nederland hebben deze jongeren geleerd voor zichzelf op te komen, te praten over problemen en om vertrouwen te hebben in mensen. Nu hebben ze het gevoel dat ze het tegenovergestelde moeten leren: geen vertrouwen meer hebben en vooral niet je mening uiten. Een aantal kinderen geeft aan dat ze met de kennis van nu liever niet in Nederland hadden gewoond, omdat ze tijdens hun verblijf in Nederland zijn veranderd en nu moeite hebben zich aan te passen.

“Eigenlijk heb ik voor niets daar gewoond.” (meisje, 6–12 jaar)

“Ik voel me niet thuis hier. (...) Alles is gewoon niet fijn hier.” (meisje, 12–18 jaar)

*“Ik ben vaak verdrietig
dat ik hier ben (...)
Ik wil hier niet leven.”*

(jongen, 12–18 jaar)

De jongere kinderen lijken zich gemakkelijker aan te passen, ondanks dat ook zij liever teruggaan naar Nederland. Sommige jongere kinderen spreken de Nederlandse taal niet meer en hebben vriendjes op school. Desondanks zouden ook deze kinderen liever weer in Nederland zijn. De kinderen geven aan hun speelgoed, hun computer en hun boeken te missen. Deze zijn niet meegekomen uit Nederland. Ze vinden het eten in Nederland lekker en het eten in Armenië niet. Sommige kinderen proberen via filmpjes op YouTube de kennis van de Nederlandse taal te behouden.

De lange duur van het verblijf in Nederland belemmert kinderen in het opbouwen van een bestaan in Armenië. In Nederland hadden de kinderen hobby's, zoals zwemles, badminton of muziekles. Deze mogelijkheden hebben de kinderen uit vijf van de zeven gezinnen in Armenië niet meer. Ze gingen in Nederland naar verjaardagsfeestjes en hadden vrienden en vriendinnen. In Armenië hebben de meeste kinderen geen vrienden of sociaal netwerk.

*“Zeven jaar is te lang
eigenlijk. Maar wachten
en wachten.”*

(moeder)

Conclusie

Hoe gaat het met kinderen die na vijf jaar of langer verblijf in Nederland zijn uitgezet naar Armenië?

Uit de onderzoeksresultaten komt naar voren dat veel kinderen die zijn teruggekeerd naar Armenië psychische klachten hebben. Ze zijn moe, somber of boos, hebben verminderde eetlust of andere eetproblemen, moeite met slapen en hoofd- en buikpijn. Bij kinderen die in Nederland behandeld werden voor psychische klachten is de ernst van de klachten toegenomen. Kinderen die in Nederland geen behandeling ontvingen, geven aan na terugkeer met psychosomatische en psychische klachten te kampen. Ouders worden in beslag genomen door hun eigen psychische klachten en zorgen, waardoor ze beperkt in staat zijn hun kinderen op te voeden en te ondersteunen. De meeste kinderen willen terug naar Nederland. Ze leven in armoede, voelen zich niet thuis in Armenië en ervaren geen toekomstperspectief.

De impact van de uitzetting op de kinderen is groot. Alle gezinnen zijn vroeg in de ochtend door een grote groep geüniformeerde ambtenaren opgehaald en in detentie geplaatst. Deze gebeurtenis is door alle kinderen als zeer stressvol ervaren. Sommigen sliepen daarna maandenlang slecht. Anderen zijn weer gaan bedplassen, willen weer gevoerd worden door hun moeder of schrikken iedere keer als er op de deur wordt geklopt. Kinderen zijn ten aanzien van het terugkeerproces alleen positief over de bejegening door de medewerkers van de Gesloten Gezinsvoorziening in Zeist en de activiteiten die hen daar werden aangeboden.

Er kan beperkt worden voorzien in de primaire levensbehoeften en ouders ervaren grote zorgen hierover. Er is weinig tot geen werk waardoor het hen ontbreekt aan financiële middelen. Ze zijn mede afhankelijk van goedwillende mensen in Armenië die het gezin eten geven of onderdak bieden en in sommige gevallen het netwerk in Nederland dat enige ondersteuning biedt. Gezinnen met financiële ondersteuning hebben toereikende woonruimte en ervaren meer perspectief. Een sociaal netwerk helpt gezinnen om te voorzien in de primaire levensbehoeften. Echter, alle gezinnen ervaren grote onzekerheid over de toekomst en ze leven met de dag. Het onderwijs is gratis, maar vaak hebben de kinderen

bijles nodig vanwege hun taalachterstand. Ouders hebben geen geld voor bijles. Vier kinderen gaan niet naar school. De gezinnen kunnen nieuwe kleding niet betalen en dragen nog wat ze uit Nederland konden meenemen. Deze (Nederlandse) kleding is echter niet warm genoeg voor het winterse weer in Armenië. De kwaliteit van de woningen van de gezinnen is verschillend. Bij vijf gezinnen is de huisvesting zorgelijk. Verschillende gezinnen hebben geen douche en een put in de tuin als toilet. Verschillende huizen hebben onvoldoende verwarming. Sommige gezinnen zijn sinds de uitzetting al diverse keren verhuisd en kampen ook nu met een onzekere woonsituatie. Er is vaak sprake van ruimtegebrek en daardoor is er weinig privacy. Gezondheidszorg is niet toegankelijk zonder geld. Hierdoor kunnen benodigde operaties niet worden uitgevoerd en medicijnen niet worden verkregen.

De kinderen hebben een beperkt sociaal netwerk. Verschillende kinderen worden gepest, uitgescholden of geslagen op school. De jongere kinderen passen zich het beste aan. Oudere kinderen vinden op school weinig aansluiting bij leeftijdsgenoten, omdat ze vanwege hun beperkte beheersing van de taal in lagere klassen worden geplaatst. Dit maakt het moeilijker contact te leggen met leeftijdsgenoten. Het vinden van aansluiting met leeftijdsgenoten wordt tevens bemoeilijkt doordat kinderen een westerse identiteit hebben opgebouwd. Ze worden beperkt geaccepteerd, omdat ze als anders en te vrij worden gezien.

Dit onderzoeksrapport schetst een zorgelijk beeld over hoe het met kinderen gaat die na langdurig verblijf in Nederland gedwongen zijn teruggekeerd naar Armenië.¹² De onderzoeksresultaten zijn in lijn met uitkomsten van eerder onderzoek waaruit is gebleken dat gedwongen terugkeer van kinderen die geworteld zijn in Nederland vrijwel altijd schade oplevert aan hun ontwikkeling.¹³

Het is van belang teruggekeerde kinderen en hun gezinnen te monitoren om kennis te verzamelen over de vraag hoe duurzame terugkeer vormgegeven kan worden en zo inzicht te krijgen hoe de ontwikkeling van kinderen bij gedwongen terugkeer beschermd kan worden. Tegelijkertijd kan kennis over duurzame terugkeer benut worden om besluiten in de verblijfsprocedure te

12 In dit rapport wordt een eerste analyse gegeven van de onderzoeksresultaten. In een later stadium zullen de resultaten in een wetenschappelijke publicatie beschikbaar komen.

13 M.E. Kalverboer en. A.E. Zijlstra (2006). *De schade die kinderen oplopen als zij na langdurig verblijf in Nederland gedwongen worden uitgezet*, Rijksuniversiteit Groningen.

nemen die in lijn zijn met de belangen van het kind. Deze kennis geeft aanknopingspunten voor de voorbereiding op terugkeer.

Voor ieder gezin dat wordt uitgezet, dient een vertrekplan gemaakt te worden voorafgaand aan vertrek. In dit plan moet minimaal aangegeven zijn waar het gezin kan wonen na terugkeer, hoe het gezin voor minimaal een jaar in het levensonderhoud kan voorzien, hoe de kinderen passend (taal) onderwijs kunnen volgen, hoe de toegang tot gezondheidszorg en psychologische zorg is geregeld en hoe dat onderwijs en die zorg voor de desbetreffende gezinsleden gefinancierd wordt.

Dit onderzoek kent verschillende beperkingen. Zo is de onderzoeksgroep klein en zijn kinderen relatief kort geleden teruggekeerd naar Armenië. Ook beperkt dit onderzoek zich tot kinderen die zijn teruggekeerd naar Armenië. Een omvangrijker onderzoek naar kinderen teruggekeerd naar verschillende landen is van belang om meer zicht te krijgen op hoe het kinderen vergaat na terugkeer en wat hen en hun ouders helpt bij het opbouwen van een bestaan in het land van herkomst.

Aanbevelingen

In Nederland

- Geef gewortelde kinderen die langdurig in Nederland hebben verbleven een verzekerde toekomst in Nederland. Erken verblijfsrecht na maximaal vijf jaar.
- Voer een zorgvuldig en gemotiveerd assessment uit van het belang van het kind in de verblijfsrechtelijke procedures.
- Zet gezinnen op een menselijke manier uit, bij voorkeur op vrijwillige basis. Bereid mensen voor, geef hen tijd om hun spullen te pakken, bejegen hen vriendelijk en licht mensen niet van hun bed.
- Maak een terugkeerplan waarin niet de theoretische mogelijkheden staan van scholing, gezondheidszorg en behuizing, maar waarin wordt beschreven hoe hier in ieder individueel geval praktisch invulling aan wordt gegeven. Neem barrières weg waardoor kinderen hun recht op onderwijs in de praktijk kunnen brengen en zij gebruik kunnen maken van gezondheidszorg en sociale voorzieningen.
- Onderzoek waar de ouders concreet kunnen werken na terugkeer om zo snel mogelijk in het levensonderhoud van het gezin te kunnen voorzien.
- Overleg met de kinderen of en hoe zij afscheid willen nemen van vriendjes en vriendinnetjes en maak dit mogelijk.
- Verzeker dat de noodzakelijke medische overdracht in de praktijk wordt gebracht.
- Bied jongeren de mogelijkheid om begeleid te worden bij het afscheid nemen van Nederland en het opbouwen van een leven in Armenië, bijvoorbeeld door middel van een coach.

Na terugkeer

- Zorg voor onafhankelijke monitoring/evaluatie van de situatie van kinderen die zijn teruggekeerd naar hun land van herkomst om inzicht te verkrijgen in de factoren die bijdragen aan duurzame terugkeer en zo gezinnen goed te kunnen ondersteunen bij terugkeer en hervestiging in het land van herkomst.
- Assisteer ouders (eventueel via Armeense organisaties) bij het vinden van werk om zo snel mogelijk in eigen onderhoud te voorzien.
- Biedt de mogelijkheid van een (sociaal) vangnet in het land van herkomst zodat de gezinnen advies kunnen inwinnen bij professionals die zij vertrouwen.
- Ondersteun kinderen ter plekke bij het vinden van aansluiting in het onderwijs en met leeftijdsgenoten.
- Maak het mogelijk dat teruggekeerde kinderen en gezinnen in Armenië onderling met elkaar in contact kunnen komen.

Colofon

“Ik wil terug naar Nederland”

Monitoring van teruggekeerde gewortelde kinderen in Armenië

mr. M. Goeman
mr. M.A. Vegter
dr. A.E. Zijlstra
G.T. Bonhage-Talsma, MSc

ISBN 978-90-74270-36-6

Uitgave

Defence for Children, Rijksuniversiteit Groningen

Disclaimer

Aan de informatie en de afbeeldingen, zoals die in deze publicatie worden weergegeven, kunnen geen rechten worden ontleend. Ondanks de voortdurende zorg en aandacht die zijn besteedt aan de samenstelling van de publicatie en de daarin opgenomen gegevens, geeft de uitgever geen garanties op de volledigheid, juistheid of voortdurende actualiteit van de gegevens, noch van websites die op enigerlei wijze met de publicatie zijn verbonden.

Fotografie

Children in the courtyard of a house in Armenia (Ozbalci, iStock/Getty Images).
Overige foto's Defence for Children.

Ontwerp

Designink.nl

Druk

Printgarden
Oplage 500 ex.

Contact

Defence for Children
Postbus 11103
2301 EC Leiden
Nederland
Telefoon: +31 (0)71 516 09 80
E-mail: info@defenceforchildren.nl

www.defenceforchildren.nl

Deze uitgave is tot stand gekomen in samenwerking met
Defence for Children en Rijksuniversiteit Groningen.

“Als je mensen terugstuurt moet je er eerst zelf maar gaan kijken. Kom hier maar heen en kijk. Wil je hier wonen?! Nee jij zit lekker in Nederland in je huis en je stuurt ons terug naar hier!” (meisje, 12–18 jaar)

